

SPRÅKSTATUS 2021

ÅARTJESAEMIEN GIELE

BOKMÅL

ROMANI KJIBB

DAVISÁMEGIELLA

SPRÅKA I SAMFUNNET

JULEVSÁMEGIELLA

NORSK TEGNSPRÅK

NYNORSK

ROMANI SHIB

KVÄÄNIN KIELI

Språkrådet

Innhald

Nynorsk og bokmål	4
Minoritetsspråka i Noreg	5
Norsk teiknspråk	9
Korleis ser samfunnet på språka? Haldningar, rettar og lovverk	14
Engelsk og det norske samfunnet	15
Kjelder	16

Noreg er eit fleirspråkleg samfunn slik som alle andre land i verda, og har til alle tider vore svært rikt på språk. Det er eit faktum som for nordmenn flest ofte har vore ukjent og lite omtala.

Ikkje berre har Noreg det norske talespråket med sine dialektar og dei to skriftspråka nynorsk og bokmål, her finst òg frå gammalt av ei rekkje andre språk. Det er til dømes urfolksspråka i Noreg, dei samiske språka, som inkluderer nordsamisk, sørsamisk, lulesamisk og fleire til. I tillegg kjem dei nasjonale minoritetsspråka kvensk, romani og romanes, og norsk teiknspråk, som er eit eige språk blant mangfaldet av teiknspråk i verda. Endeleg har òg ei stor mengde språk kome til Noreg gjennom nyare innvandring.

I den nye språklova får alle dei tradisjonelle språka i Noreg eit vern og ein lovfesta status dei har sakna frå før, og det fleirspråklege norske samfunnet blir endeleg anerkjent av lovverket. Det er eit svært viktig steg i arbeidet med å ta vare på språkmangfaldet. Blant dei 6000 språka i verda er mange i dag sterkt truga, og minoritetsspråka i Noreg er ikkje noko unntak. Dei har alle sine utfordringar, mange av dei har svært få språkbrukarar, og dei har slite med manglande anerkjenning frå det offentlege. Det er von om at språklova kan gjere sitt til å bøte på det.

I dette kapitlet blir det gjort opp status for språkmangfaldet i Noreg og kartlagt kva for språk som finst i landet, og kor dei står i dag. Norsk teiknspråk, som aldri før har hatt nokon offisiell status i Noreg, blir vigd ekstra omtale. Kapitlet kjem òg inn på dei faktorene som trugar språkmangfaldet. Små språk blir truga av større språk, og språk hamnar på det viset i eit hierarki. Norsk språk har opp gjennom tida vore ein trussel mot minoritetsspråka, bokmål har vore ein trussel mot nynorsk, og engelsk har vore ein trussel mot norsk. Dette hierarkiet har òg skapa haldningar og fordommar mot andre språk, både haldningar på personnivå og på statleg nivå. Statens haldningar har vist seg i at vern av språka har mangla i lovverket. Den nye språklova gjev lovnader om at staten no har andre haldningar.

Nynorsk og bokmål

Heilt sidan jamstillingsvedtaket i Stortinget i 1885 har vi hatt to norske skriftspråk som formelt er likeverdige. På 135-årsdagen for jamstillingsvedtaket, den 12. mai 2020, kom framlegget til lov om språk, og lova skal gje norsk språk lovfesta status og sterkare vern. Dei delane av lova som sikrar bruk av nynorsk og bokmål, utgjer ei særlovgeving, som samtidig sikrar konkrete individuelle språkrettar.

Nynorsk står sterkt innanfor litteraturen, i humanistiske fag, i offentleg forvaltning, i media, i kyrkja, i lokalt næringsliv og i skulen. Nynorsk har ein veikare posisjon i populærkultur, teknologi og økonomi. Det er samtidig dei områda der bokmålet er hardast pressa av engelsk (Vikør 2012).

Både bokmål og nynorsk er blant dei hundre mest vitale språka i verda. Sjølv om nynorsk er eit mindre bruka språk enn bokmål, er det eit stort språk i verds-samanheng med om lag 550 000 brukarar i 2020, mot 700 000 kring 1950. 626 000 menneske bur i nynorskkommunar (2020), medan om lag halvparten av alle nordmenn bur i ein språknøytral kommune (Grepstad 2020).

Språkpolitikken skal fremje reell likestilling mellom dei to skriftspråka. Det offentlege har eit særleg ansvar for å fremje nynorsk som det minst bruka språket. Det inneber at situasjonen for nynorsk som mindretals-språk skal bli vurdert særskilt, til dømes i politikktvikling eller regelverksarbeid som gjeld norsk språk (Prop. 108 L (2019–2020), kapittel 2.2).

Det at den norske skriftkulturen heilt sidan 1800-talet har vore delt, har gjort sitt til at språkleg variasjon har vore norma og ikkje unntaket i den norske offentlegheita. Dei siste femti åra har det òg vore ei jamn utvikling mot meir bruk av dialekt på stadig fleire område i samfunnet. Å akseptere norske talemål i alle situasjonar har gjort det mogleg å ha mektige posisjonar i samfunnet utan å endre eigen dialekt og tilpasse seg

eit framandt språkideal (Prop. 108 L (2019–2020), kapittel 3.1).

Nynorsk og bokmål i samfunnet – plikter, rettar og bruk

Skriftspråka nynorsk og bokmål er i vid bruk på ulike område av samfunnet, og begge er berarar av ein rik og variert skriftkultur. Med somme unntak skal alle som går gjennom norsk skule, lære å meistre både bokmål og nynorsk. Det er likevel eit problem at nynorsk har ein veikare posisjon enn bokmål i samfunnet, og at det i praksis er vanskelegare å vere nynorskbrukar enn bokmålsbrukar. Eitt resultat av dette er at mange elevar byter til bokmål i løpet av skulegangen. Sjølv om det har vore eit sentralt språkpolitisk mål å hindre slikt språkskifte frå nynorsk til bokmål, har ein ikkje lukkast med å bremse utviklinga. I somme område ser ein rett nok at nynorsk blir konsolidert og endatil styrkt, men på same tid blir språket svekt i dei såkalla randsonene, slik som område i nærleiken av dei store byane med sterk tilflytting.

Ei grunnopplæring som gjev kunnskapar og ferdigheiter i både nynorsk og bokmål, er ein føresetnad for at skriftspråka skal vere likeverdige, og gjev eit utgangspunkt for alle til å bruke begge skriftspråka. Det at majoriteten lærer å kjenne det mindre bruka språket, gjer det mogleg for dei elevane som har hovudmålsopplæring i nynorsk, å bruke språket sitt i alle situasjonar. I tillegg blir den minst bruka varianten av norsk mindre markert, sidan auka bruk òg aukar statusen til eit språk.

Etter vedtektene skal NRK ha minst 25 prosent av innhaldet sitt på nynorsk. Slik har det vore sidan 1970. Avtalen mellom staten og TV 2 inneheld òg ei plikt til å bruke begge dei norske skriftspråka. For å sikre nynorsk som mediespråk har Nynorsk pressekontor (NPK) teke initiativ til å utvikle ein «nynorskrobot», ei løysing for automatisk omsetjing av nyheitsbyråstoff frå bokmål til nynorsk. Den praktiske bakgrunnen for utviklinga av roboten var at ny teknologi gav ein sterk auke i byråsaker på bokmål. Nynorskroboten bidreg

til at byråstoff kan sendast ut til redaksjonane raskare enn tidlegare (Prop. 108 L (2019–2020), kapittel 5.2).

Sentrale statsorgan pliktar å veksle mellom bokmål og nynorsk i allment informasjonstilfang slik at ingen av skriftspråka er bruka mindre enn 25 prosent. Sjølv om mange delar av det offentlege ikkje når desse lovkrava, tyder utviklinga dei siste åtte–ti åra på at det nyttar å stille krav om målveksling og føre tilsyn med vekslinga (Prop. 108 L (2019–2020), kapittel 4.2).

Minoritetsspråka i Noreg

Minoritetsspråka i Noreg kan delast i fire grupper: *teiknspråk* (norsk teiknspråk), *urfolksspråk* (samiske språk), *nasjonale minoritetsspråk* (kvensk, romani og romanes) og *nyare minoritetsspråk* (alle andre språk). Norsk teiknspråk blir omtala i neste underkapittel, her blir fokus sett på talespråka. Urfolksspråka og dei nasjonale minoritetsspråka utgjer til saman dei talespråka som tradisjonelt har vorte bruka i Noreg ved sida av norsk. Skiljet mellom dei følgjer av den juridiske statusen til minoritetane som talar språka. Samane er urfolk i Noreg, og følgjeleg er dei samiske språka urfolksspråka i Noreg. Dei andre tradisjonelle minoritetane i Noreg har i sin tur status som nasjonale minoritetar.

Minoritetsspråka i Noreg har mange utfordringar og har i ulik grad behov for særskilde tiltak. Dette kapitlet handlar om statusen til minoritetsspråka i eit overordna perspektiv og gjev generelle data (der slike data finst), mellom anna kor mange talarar språka har, og kor truga dei er. Meir spesifikke utfordringar, som status for minoritetsspråka i skuleverket, i media osv., blir omtala i andre kapittel i denne rapporten.

Samiske språk

Det er viktig å understreke at samisk ikkje er eitt urfolksspråk, men mange. I heile Sápmi, dvs. dei tradisjonelle samiske områda i Noreg, Sverige, Finland og Russland, finst ni samiske språk. Det har vore endå

fleire før, men somme av dei har døydd ut. Skilnaden mellom språka kan variere, frå å vere relativt gjensidig forståelege til å vere så ulike som til dømes norsk og tysk.

I Noreg har storleiken og statusen til dei samiske språka variert mykje, og det er derfor ikkje noko beint- fram svar på kor mange samiske språk det finst i landet. Ein plar seie at Noreg har tre samiske språk – nord-samisk, lulesamisk og sørsamisk – fordi desse tre framleis har ei viss mengde morsmåltalarar, og fordi det er desse språka Noreg har forplikta seg til å verne og fremje gjennom den europeiske minoritetsspråkpakta (Regjeringa 2020). Meir informasjon om dette finst i kapitlet «Noreg og verda».

«Minoritetsspråka i Noreg kan delast i fire grupper: teiknspråk (norsk teiknspråk), urfolksspråk (samiske språk), nasjonale minoritetsspråk (kvensk, romani og romanes) og nyare minoritetsspråk (alle andre språk).»

Tre andre språk – umesamisk, pitesamisk og skoltesamisk (øg kalla austsamisk) – har vore tala her tidlegare, men blir av mange rekna som utdøydd i dag. Det er ei sanning med nokre modifikasjonar, for ho tek berre omsyn til talet på morsmåltalarar, dvs. personar som har tileigna seg språket som førstespråk i barndommen. Det blir arbeidd for å revitalisere alle desse språka i Noreg, og i den prosessen er det somme som lærer seg språket som andrespråk i vaksen alder. Alle dei tre språka er framleis levande språk i nabolanda våre. Sjølv om desse språka ikkje er dekte av minoritetsspråkpakta, har òg umesamisk, pitesamisk og

«Sørsamisk har eit kjerneområde i Trøndelag og dei sørlegaste stroka av Nordland, og i Jämtland og Härjedalen i Sverige. Språket har ca. 500 talarar totalt.»

skoltesamisk visse rettar i norsk lovverk. Skoltesamiske stadnamn er verna i forskrift om stadnamn (stadnamn-forskrifta) § 4, og i framlegget til ny forskrift blir det føreslått å utvide dette til òg å gjelde umesamiske og pitesamiske namn, i kjølvatnet av at Sametinget nyleg har godkjent rettskrivingsstandardar for begge språka (Kulturdepartementet 2020).

Talmaterialet om dei samiske språka er mangelfullt, av di det ikkje blir ført statistikk over språk og språkbrukarar i Noreg. Det er ikkje berre eit problem for kunnskapen vår om samiske språk, men om alle minoritetsspråka her i landet, både tradisjonelle og nyare minoritetsspråk. Følgjeleg kan ein berre gje grove overslag om data som tal på språkbrukarar, kvar tett-leiken av språkbrukarar er størst, osv. Brukartala for samiske språk i følgjande avsnitt er alle tekne frå UNESCOs atlas over truga språk (UNESCO 1995–2010).

Nordsamisk er det klart største av dei samiske språka, med rundt rekna 30 000 talarar i Noreg, Sverige og Finland til saman. I Noreg har språket kjerneområde i Troms og Finnmark. Sju kommunar i det samiske forvaltningsområdet (sjå nedanfor) har nordsamisk som offisielt språk – dei er Karasjok, Kautokeino, Kåfjord, Lavangen, Nesseby, Porsanger og Tana. Det gjeld òg Troms og Finnmark fylkeskommune. UNESCO reknar nordsamisk som eit klart truga språk («definitely endangered»).

Lulesamisk blir tala i områda rundt Luleå-vassdraget i Sverige og hovudsakleg i Tysfjord, Hamarøy og Sør-

fold i Nordland fylke i Noreg. Det har ca. 2000 talarar totalt. I det samiske forvaltningsområdet har Hamarøy kommune og Nordland fylkeskommune lulesamisk som offisielt språk. UNESCO reknar språket som alvorleg truga («severely endangered»).

Sørsamisk har eit kjerneområde i Trøndelag og dei sørlegaste stroka av Nordland, og i Jämtland og Härjedalen i Sverige. Språket har ca. 500 talarar totalt. I forvaltningsområdet er det offisielt språk i Hattfjelldal kommune i Nordland, og i kommunane Snåsa, Røyrvik og Røros i Trøndelag, i tillegg til Trøndelag fylkeskommune. UNESCO reknar språket som alvorleg truga.

Umesamisk hadde det tradisjonelle norske kjerneområdet sitt i dei nordre delane av Helgeland, pitesamisk i områda rundt Saltfjellet, og skoltesamisk i Sør-Varanger. Dei to førstnemnde språka har begge rundt 20–30 talarar igjen i Sverige og er av UNESCO rekna som kritisk truga («critically endangered»), mens skoltesamisk har rundt 300 talarar i Finland og Russland og blir rekna som alvorleg truga.

Dei samiske språka i Noreg er verna gjennom den europeiske minoritetsspråkpakta og gjennom lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold (samelova), særskilt kapittel 3 om samisk språk. Minoritetsspråkpakta er i Noreg definert til berre å gjelde nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk (i tillegg til dei nasjonale minoritetsspråka, sjå nedanfor) (Regjeringa 2020). Det er i tillegg ein skilnad mellom nordsamisk og dei andre språka i pakta, då nordsamisk blir dekt av fleire

delar av pakta enn dei andre, og derfor får eit meir spesifisert vern. Meir informasjon finst i kapittelet «Noreg og verda».

Samelova definerer *forvaltningsområdet for samiske språk*, som er eit sett kommunar og fylkeskommunar der samiske språk har fått særskilde rettar for bruk i offentleg kommunikasjon og utdanning, for å vere likestilt med norsk (samelova, kapittel 3). Som vist ovanfor i omtalen av dei enkelte samiske språka skil kommunane i forvaltningsområdet seg frå kvarandre etter kva for eit samisk språk som er offisielt i kommunen. Samelova er ikkje eksplisitt avgrensa til visse samiske språk og kan derfor i prinsippet òg gjelde for umesamisk, pitesamisk og skoltesamisk, men i dag er desse språka ikkje aktivt bruka i forvaltningsområdet.

Nasjonale minoritetsspråk – kvensk, romani og romanes

Kvensk, romani og romanes har status som *nasjonale minoritetsspråk* i Noreg, fordi dei er språk som blir tala av dei *nasjonale minoritetane* kvener/norskfinnar, tatarar/romanifolk og romar. (I tillegg høyrer òg jødane og skogfinnane til dei nasjonale minoritetane i Noreg.) Statusen som nasjonale minoritetsspråk følgjer av dei internasjonale avtalane Noreg har underteikna for å verne om minoritetar og språka deira, nærare bestemt den europeiske rammekonvensjonen og minoritetsspråkpakta. I den nye språklova er statusen som desse språka har som nasjonale minoritetsspråk, nedfelt, til liks med statusen som dei samiske språka har som urfolksspråk (Prop. 108 L (2019–2020)).

Statusen som nasjonale minoritetsspråk inneber ikkje nokon praktiske skilnader frå den statusen dei samiske språka har som urfolksspråk. Den europeiske minoritetsspråkpakta gjev i utgangspunktet begge språkgruppene tilgang til dei same rettane og det same vernet. Men som nemnt ovanfor om samiske språk er det i dag berre nordsamisk som er dekt av alle delane av pakta, så det finst eit skilje uavhengig av skiljet mellom urfolksspråk og nasjonale minoritetsspråk, der dei sistnemnde saman med sørsamisk og lulesamisk er

30 000

«Nordsamisk er det klart største av dei samiske språka, med rundt rekna 30 000 talarar i Noreg, Sverige og Finland til saman.»

eit nivå under nordsamisk. Meir informasjon om dette finst i kapittelet «Noreg og verda»).

Kvensk er eit finsk-ugrisk språk, frå same grein av språkfamilien som finsk og estisk. Kvensk og finsk står kvarandre nær nok til at dei jamt over er gjensidig forståelege, og det var lenge ein stor debatt om kvensk skulle reknast som eit eige språk eller som ein nordfinsk dialekt, men det vart anerkjent som eit sjølvstendig språk i Noreg i 2005 og har i dag si eiga rettskriving. I den kvenske/norsk-finske minoriteten er det framleis delte meiningar om bruken av kvensk som skriftspråk, og somme vil heller bruke finsk. Finsk har ikkje offisiell status som minoritetsspråk i Noreg, men etter opplæringslova kan kvenske/norsk-finske barn få skuleopplæring i finsk så vel som i kvensk (opplæringslova § 2-7).

«Romanes ser ut til å vere eit svært livskraftig munnleg språk innanfor det romske miljøet, og ein reknar med at dei fleste romske barn veks opp med romanes som førstespråk.»

UNESCO har ikkje nokon data om kvensk, og igjen gjer mangelen på norsk språkstatistikk at talet på talarar er nokså uvisst. Kvensk institutt gjer eit vidt over-slag på mellom 2000 og 8000 talarar (Kvensk institutt udatert). Kvensk har sitt tradisjonelle kjerne-område i kyststroka av Nord-Troms og Finnmark, sær-leg dei indre delane av fjordane. Det finst ikkje noko eige forvaltningsområde for kvensk, men somme kommunar har vedteke eit offisielt kvensk namn for å framheve den kvenske identiteten til kommunen. Desse kommunane finn ein nettopp i dei nemnde kyst-stroka: Storfjord (*Omasvuono*), Kåfjord (*Kaivuono*), Nordreisa (*Raisi*) og Porsanger (*Porsanki*). Også Troms og Finnmark fylkeskommune har offisielt kvensk namn (*Tromssan ja Finnmarkun fylkinkomuuni*).

Romani er språket til taterane, også kalla romanifolket, mens romanes er språket til dei norske romane. Desse to minoritetane stammar frå dei romane som utvandra frå Nord-India til Europa for om lag 1500 år sidan. I Europa etablerte romane seg med tida i fleire ulike land, og til Noreg kom dei i to bølger, éi i seinmellom-alderen og éi på seint 1800-tal og tidleg 1900-tal. Etterkomarane frå den første bølga er den folke-gruppa som i dag blir kalla tatarar/romanifolk. Språket deira, romani, har vorte mykje påverka av norsk i gram-matikk og lydstruktur, men ordtilfanget stammar frå det originale romske målet, og det er heilt klart eit sjølvstendig språk. Den andre bølga er dei norske

romane. Språket deira, romanes, skil seg frå romani på grunn av dei språkhistoriske skilnadene som er nemnde ovanfor.

Ein veit svært lite om den noverande statusen til romani, både fordi det manglar språkstatistikk, og fordi det manglar forskning. Det er høgst uvisst kor mange talarar språket har i dag. Ein reknar med at talet er svært lågt, men igjen er dette noko som det trengst meir forskning på for å underbygge, eventuelt avkrefte. Taterane/romanifolket har inga særskild regi-onal tilknytning, men lever spreidd over heile landet. Ein må rekne med at talarane av romani er like spreidde. I motsetning til dei samiske språka og kvensk finst det ikkje noko skriftleg standardspråk for romani, og språket er generelt svært lite bruka i skrift. (Eit einsleg døme på ei bokutgjeving er *Vandriane rakkjar* (Theil 2014).) Det er eit ønske i miljøet om å utvikle ein skriftstandard, og det har vore arrangert fleire møte om dette temaet, med representantar frå Språkrådet som rådgjevarar og observatørar.

Romanes ser ut til å vere eit svært livskraftig munnleg språk innanfor det romske miljøet, og ein reknar med at dei fleste romske barn veks opp med romanes som førstespråk. Heller ikkje dette språket har noka sær-skild regional tilknytning, og det blir bruka munnleg av romar over heile landet. Skriftleg er språket svakare stilt. Romanes har ikkje nokon skriftstandard, og språ-ke er lite bruka i skrift, men det finst eit ønske i miljøet om utvikling av ein skriftstandard. I eit pågåande sam-arbeidsprosjekt mellom det romske kultur- og res-surscenteret Romano kher, Språkrådet og professor emeritus Rolf Theil blir det no utvikla ei abc-bok med framlegg til ein mogleg skriftstandard.

Dei to andre nasjonale minoritetane i Noreg, skog-finnane og jødane, har òg eigne språk knytte til seg, men ingen av desse språka har nokon offisiell status i Noreg. Skogfinsk reknar ein med døydde ut på midten av 1900-talet, og det skogfinske miljøet har ikkje hatt noko offentleg uttrykt ønske om å revitalisere språket så langt. Ei eventuell revitalisering kan òg vere van-skeleg sidan det finst svært lite dokumentasjon av

språket. Blant jørdane var jiddisk utbreidd som talemål før krigen, men det er lite bruka i dag, kanskje berre av nokre få eldre. Det jødiske miljøet i Noreg har ikkje uttrykt noko ønske om å gje jiddisk offisiell status her i landet (i motsetning til kva som har vore gjort i Sverige, der jiddisk høyrer med blant dei offisielle minoritetsspråka). Hebraisk blir òg bruka av somme i minoriteten, men heller ikkje det har nokon offisiell status. Det må likevel nemnast at rammekonvensjonen garanterer språklege rettar for alle dei nasjonale minoritetane, inkludert jødar og skogfinnar (Europarådet 1995). Meir informasjon om dette finst i kapittelet «Noreg og verda».

Nyare minoritetsspråk

Termen *nyare minoritetsspråk* er eigentleg å forstå som ein samleterm for minoritetsspråk som ikkje fell inn i nokon av dei tidlegare nemnde kategoriane urfolksspråk eller nasjonale minoritetsspråk. «Nyare» er derfor å forstå som at dei ikkje er tradisjonelt etablerte minoritetsspråk i Noreg, sjølv om nokre av dei, til dømes tysk, har hatt talarar innanfor landegrensene i fleire hundreår. Mange andre språk har kome til Noreg med nyare immigrasjon.

Òg for desse språka gjer manglande statistikk at det manglar sikre tal, både på kor mange nyare minoritetsspråk det finst i Noreg, og på kor mange talarar dei enkelte språka har. Ei kartlegging gjennomført av Statistisk sentralbyrå (SSB) på oppdrag frå Integrerings- og mangfaldsdirektoratet (IMDi), basert på eksisterande datakjelder, tilseier at det finst rundt 300 nyare minoritetsspråk i landet (Wilhelmsen ofl. 2013). IMDi har i eigne kartleggingar observert at det er behov for tolkar i meir enn 120 språk (IMDi 2021). Sett ut frå kvar nyare innvandrargrupper kjem frå, er polsk, litauisk, somali, tigrinja og arabisk nokre av dei største nyare minoritetsspråka i Noreg i dag (Språkrådet 2018).

Nyare minoritetsspråk har ingen offisiell minoritetsspråkstatus i Noreg, men talarane deira har likevel visse språklege rettar i lovverket. Opplæringslova seier at «elevar i grunnskolen med anna morsmål enn norsk

og samisk har rett til særskild norskopplæring til dei har tilstrekkeleg dugleik i norsk til å følgje den vanlege opplæringa i skolen. Om nødvendig har slike elevar også rett til morsmålsopplæring, tospråkleg fagopplæring eller begge delar» (opplæringslova § 2-8). Likestillings- og diskrimineringslova seier at det er forbode å diskriminere på grunn av etnisitet, og spesifiserer etnisitet til òg å gjelde språk (likestillings- og diskrimineringslova § 6). Eit framlegg til ei eiga lov om ansvaret offentlege organ har for bruk av tolk, er under utgreiing (Prop. 156 L (2020–2021)). Endeleg har Språkrådet som ei av sine hovudoppgåver å «ta omsyn til den totale språksituasjonen i landet, slik denne kjem til uttrykk gjennom dei språklege interessene til nordmenn med samisk eller minoritetsspråkleg bakgrunn eller tilknytning» (Kulturdepartementet 2017 § 1).

Norsk teiknspråk

Eit av dei nasjonale overordna kulturpolitiske måla er å «styrkje [...] norsk teiknspråk som grunnleggjande kulturberar» (Meld. St. 8 (2018–2019):9).

Norsk teiknspråk er det nasjonale teiknspråket i Noreg, blir det slått fast i språkløvsproposisjonen (Prop. 108 L (2019–2020)). Det er likeverdig med norsk, og det skal vernast og fremjast av det offentlege slik at det kan bli eit meir vitalt og synleg bruksspråk i det norske samfunnet.

Det teiknspråket vi kjenner i dag, har opphavet sitt frå 1815 i Trondheim. Det tok til med etableringa av Møller skule i Trondheim, med internat frå 1825. Norsk teiknspråk har utvikla seg uavhengig av norsk talespråk. Det er eit visuelt og gestuelt språk, med bestemte rørsler i hender, armar, kropp og ansikt. Setningsoppbygginga er ikkje som i norsk. Norsk teiknspråk har i dag to hovuddialektar med opphav i Trondheim og Oslo. Norsk teiknspråk er eit av dei største og eldste minoritetsspråka i Noreg (Vonen 2020).

«Heilt fram til 1980-åra vart døve på døveskulane underviste *utan* bruk av teiknspråk; det var ikkje lov å bruke det. Hendene måtte haldast i ro eller på ryggen.»

Språkbrukarar

Ifølgje Norges Døveforbund er det om lag 16 500 teiknspråkbrukarar i Noreg (Prop. 108 L (2019–2020):74). Døvekyrkja oppgjev derimot i årsmeldinga si for 2019 talet 25 000 (Døvekyrkja 2019). Ca. 5500 av desse er døve og høyrselshemma og utgjer den teiknspråklege kjernen. 96 prosent av populasjonen av døve og høyrselshemma er fødde av høyrande foreldre som ikkje har erfaring med teiknspråk, og som ikkje kjenner teiknspråksamfunnet. 4 prosent er derimot fødde med teiknspråklege døve eller høyrselshemma foreldre (Mitchell og Karchmer 2004). Unge og vaksne teiknspråklege døve og høyrselshemma har ei sterk tilhøyrse og identitetskjennele til teiknspråkkulturen, og kjenner eigarskap til norsk teiknspråk. Døve og høyrselshemma ser på seg sjølve meir som medlemmer av teiknspråkmiljøet enn som individ med ein viss grad av nedsett høyrse (Holten og Lønning 2010, Breivik 2007). Teiknspråklege menneske bur spreidd i Noreg, og språket er dermed ikkje knytt til eit bestemt landområde. Dei fleste vaksne døve og høyrselshemma teiknspråklege bur i dag i tilknytning til større byar og tettstader rundt dei. Norske samar har ikkje eit eige teiknspråk, men snakkar norsk teiknspråk med kultur-spesifikke teikn.

Audisme

I språklovsproposisjonen står det: «Heilt fram til 1980-åra vart døve på døveskulane underviste *utan* bruk av teiknspråk; det var ikkje lov å bruke det. Hendene måtte haldast i ro eller på ryggen. Dei døve og høyrselshemma fekk høyre at teiknspråk ikkje hadde nokon verdi, og at norsk var språket dei måtte meistre. Døve og høyrselshemma gøymde seg for å snakke

saman og kjende skam dersom dei bruka teiknspråk offentleg. Dette er ikkje ein del av historia vi er stolte over» (Prop. 108 L (2019–2020):77).

Den offentlege anerkjenninga av språkhistoria til dei døve og av norsk teiknspråk har gjort teiknspråklege døve og høyrselshemma medvitne om at dei opplever *audisme*¹. Dette fenomenet påverkar norsk teiknspråk og levkåra til teiknspråklege i Noreg. Teiknspråklege døve og høyrselshemma forventar at dei med sitt språk og sin kultur har ein naturleg plass i det norske samfunnet. Med denne nye kunnskapen stiller ein spørsmål og debatterer fenomen og samfunnsstrukturar som har samband med teiknspråksamfunnet. Språkleg sjølvtilitt og identitet i delar av den vaksne generasjonen ser ut til å bidra til ein oppvåkingsmodus mot språkleg og ikkje-teiknspråkleg kolonialisme (Vonen 2009).

Dei norske teiknspråklege førstespråksarenaene

Noreg har sentrale og viktige teiknspråklege førstespråksarenaer. Norges Døveforbund og dei lokale døveforeiningane er sentrale i utviklinga av levkåra til døve og høyrselshemma og tilgangen deira til norsk teiknspråk. I desse organisasjonane er norsk teiknspråk arbeidsspråket. Norges Døveforbund har gjennom åra etablert stiftingar med ulike føremål der tilbod på norsk teiknspråk er sentrale. Stiftinga Døves

¹ «Audisme betegner oppfatninger og holdninger basert på en tenkning som gir negativ stigma mot døve eller hørselshemmede. Det beskriver en form for diskriminering hovedsakelig fra hørende, bevisst eller ubevisst.» (StoppAudisme udatert).

Media produserer og distribuerer informasjon og kultur på teiknspråk og skal bidra til å styrkje norsk teiknspråk og identiteten og kulturen til døve gjennom programproduksjonane sine. Stiftinga Ål folkehøgskole og kurscenter for døve har som føremål å drive teiknspråkleg folkehøgskule og kursverksemd. Dei er sentrale teiknspråklege arbeidsplassar der norsk teiknspråk er det daglege arbeidsspråket. Stiftinga Teater Manu er eit profesjonelt teiknspråketeater som spelar på teiknspråk for menneske i alle aldrar. Alle desse stiftingane har ei sentral betydning når det gjeld å verne og fremje norsk teiknspråk og interessene til språkbrukarane (språkbrukarmålet).

Tilgang til teiknspråk

Det overordna kulturpolitiske målet om språk som kulturberar blir i kulturmeldinga presisert mellom anna slik: «Alle borgarar, utan omsyn til språkleg bakgrunn, har ein uomtvisteleg rett til å dyrke og bruke morsmålet sitt. Det gjeld både å medverke til språk mangfaldet i verda og å ta vare på den språklege kulturarven i vårt eige land. Fleirspråkleg kompetanse hos den enkelte er ein kognitiv fordel og gjev godt utdanna og kulturelt kompetente borgarar» (Meld. St. 8 (2018–2019):42–43). I tillegg til dette slår språkmeldinga fast at norsk teiknspråk er ein identitetsmarkør og eit kulturuttrykk for ein språkleg minoritet i det norske samfunnet, uavhengig av høyrse.

I Noreg er det to konkurrerande ideologiar for korleis ein nærmar seg døve og høyrselshemma (Vonen 2009). Den medisinske og dominerande tilnærminga ser på døve og høyrselshemma som funksjonshemma individ koplå frå døvesamfunnet, der reparasjon av kroppen er eit mål. Konsekvensar av dette synet kan vere assimilasjon og fornorsking. Dette fagmiljøet nyttar seg av eit fagspråk som teiknspråksamfunnet oppfattar som eit medisinsk maktspråk. Den andre tilnærminga er den språkpolitiske tilnærminga, som tek utgangspunkt i at døve og høyrselshemma er (potensielle) medlemmer av eit norsk teiknspråkleg samfunn med ein tilhøyrande kultur. Denne tilnærminga er førebels ikkje svært utbreidd i storsamfunnet.

Dei offentlege aktørane med teiknspråkleg sektorspesifikt ansvar i helse- og oppvekstsektoren kjenner ikkje alltid godt nok til tilnærminga som er ratifisert i FN-konvensjonen om rettar til menneske med nedsett funksjonsevne (FN CRPD) og språkpolitikken stadfesta gjennom språklova. Språklovsproposisjonen stadfestar at «[n]år eit minoritetsspråk blir assimilert i ein majoritetsspråkleg kultur, vil det alltid vere eit stort kulturelt tap» (Prop. 108 L (2019–2020):75). Vidare heiter det: «Eit sentralt språkpolitisk mål må derfor vere å gje så mange som mogleg tilgang til norsk teiknspråk. Det er ikkje ei ulempe for døve og høyrselshemma barn å lære teiknspråk» (s. 89). Det har vore få forsøk i det offentlege der ein samlar nok teiknspråkbrukarar slik at norsk teiknspråk får forrang, og at ikkje norsk blir majoritetsspråket på denne arenaen. Det offentlege manglar forståing for at teiknspråklege døve og høyrselshemma må kunne få samlast for å få tilgang til teiknspråk i kommunane og sentralt.

Den teiknspråklege situasjonen knytt til dei språklege rettane til barn og unge er urovekkjande. Tilnærminga frå både helse- og opplæringssektoren er ofte at norsk teiknspråk ikkje «trengst» dersom barnet høyrer «godt nok». Desse fagmiljøa treng auka kunnskap om norsk teiknspråk. Dersom ein «må» ha teiknspråk, får ein i mange tilfelle råd om å velje norsk med teiknstøtte eller teikn og tale og behandle barna som høyrande (Tegnspråkbornas utvalg 2021). Teikn og tale er ei språkblanding eller ei kommunikasjonsform og ikkje eit sjølvstendig språk med eigen grammatikk. Helsesektoren og opplæringssektoren held oppe den faglege tilnærminga si og snakkar heller ikkje med det teiknspråklege fagmiljøet (Vonen 2020). I realiteten betyr dette at døve og høyrselshemma barn ikkje får tilgang til norsk teiknspråk som eit fullverdig språk som dei kan bruke fritt og uanstrengt, til skilnad frå norsk (på grunn av den nedsette hørselen). Fokuset på høyrselsteknologien som eit alternativ *i staden for* norsk teiknspråk tek frå døve og høyrselshemma barn høvet til sjølve å gjere språkval mellom norsk og norsk teiknspråk når dei sjølve ønskjer å bli fleirspråklege. Det er få gode teiknspråklege arenaer der «[t]eiknspråkbrukarar har rett til å lære, møte og bruke språket

«Unge og vaksne teiknspråklege døve og høyrshemma har ei sterk tilhøyrslø og identitetskjenning til teiknspråkkulturen, og kjenner eigarskap til norsk teiknspråk.»

sitt», slik det er stadfesta som ein rett på side 74 i språklovsproposisjonen. «Å få utvikla og bruka sitt eige morsmål eller førstespråk, inkludert teiknspråk» (St.meld. nr. 35 (2007–2008):24) er ein allmenn språkleg rett som dermed får teiknspråklege barn og unge får. Mange foreldre til døve og høyrshemma barn opplever at dei blir møtte av offentlege aktørar med at dei må ta eit språkval mellom norsk og teiknspråk på vegner av barna sine. Denne tilnærminga er i strid med intensjonen i språklovsproposisjonen, som presiserer at «[s]pråkleg fridom inneber at enkeltmenneske får høve til å uttrykkje seg på førstespråket sitt og på fellesspråket norsk» (Prop. 108 L (2019–2020):9). Kulturmeldinga viser til at to-/fleirspråkleg kompetanse er ein kognitiv fordel og gjev godt utdanna kompetente borgarar. Lite tilgang til gode teiknspråkarenaer på fritida og i opplæringsa er ei stor utfordring for høyrshemma barn. Døve og høyrshemma står i fare for å få ei forseinka språkutvikling og i verste fall utvikle språkdeprivasjon når dei ikkje får høgfrekvent tilgang til teiknspråk av god kvalitet. Helsesektoren må i større grad følgje opp den offentlege språkpolitikken og medvite ta det språkpolitiske sektoransvaret for å verne og fremje norsk teiknspråk, jf. § 1 c i språklova.

Helsestyresmaktene må bidra til at «[e]it sentralt språkpolitisk mål [...] må vere å gje så mange som mogleg tilgang til norsk teiknspråk. Det er ikkje ei ulempe for døve og høyrshemma barn å lære teiknspråk. Tvert imot gjev det dei tilgang til fellesskapen

av teiknspråklege og alle teiknspråklege arenaer» (Prop. 108 L (2019–2020):74).

Språkoverføring og nærskuleprinsippet

Dei siste åra har nærskuleprinsippet og inkludering av døve og høyrshemma i deira eige nærmiljø vorte ei berande tilnærming. Fordi døve og høyrshemma barn er spreidde rundt i Noreg, er den teiknspråklege overføringa på «arenaene der barn kan møte tegnspråk på daglig basis, svært sårbar» (Språkrådet 2018:62).

Nærskuleprinsippet legg ikkje til rette for hyppig kontakt mellom vaksne teiknspråklege døve/høyrshemma og teiknspråklege barn og unge. Overføring av språket frå generasjon til generasjon og mellom brukarane i den unge generasjonen er ein viktig faktor for å halde norsk teiknspråk og den tilhøyrande kulturen vital. Norsk teiknspråk er ikkje robust nok og har ikkje mange nok språkbrukarar på morsmålsnivå til å kunne spreia utover i alle kommunar. Det skjer i dag, og konsekvensen er at teiknspråk over tid sakte blir svekt som eit levedyktig språk. Det manglar aktive tiltak for å støtte opp om gode teiknspråkarenaer frå det offentlege.

Tidlegare hadde statlege døveskular teiknspråklege fritidstilbod for elevane på barne- og ungdomssteget, som til dømes nasjonale skulemeisterskap. Dei norske teiknspråklege dialektane vart utvikla ved desse skulane, og overføringa av norsk teiknspråk skjedde heilt

«Overføring av språket frå generasjon til generasjon og mellom brukarane i den unge generasjonen er ein viktig faktor for å halde norsk teiknspråk og den tilhøyrande kulturen vital.»

naturleg mellom elevane og frå vaksne til elevar. Den siste statlege spesialskulen for døve vart overført til Trondheim kommune i 2017. Foreldre til teiknspråklege barn har måtta kjempe for dei språkpolitiske rettane til barna sine overfor Trondheim kommune for å kunne etablere eit fullverdig teiknspråkmiljø. Det er underkommunisert at det er mogleg for teiknspråklege døve og høyrselshemma frå heile landet å søkje skuleplass i Trondheim.

Sentrale opplæringsstyresmakter har i fleire tilfelle sett i gang språkstyrkingstiltak som prosjekt, mellom anna med stimuleringsmidlar der «[m]ålet med tilskuddet er å legge til rette for at barnehager, grunnskoler og videregående skoler kan gi opplæring i tegnspråk» (Udir 2020). Dette er isolert sett gode tiltak og er òg med på å avmystifisere teiknspråk. Men det kan ikkje erstatte tilgangen døve og høyrselshemma barn har til eit godt teiknspråkmiljø på dagleg basis i skule og fritid. Ein tileignar seg ikkje eit morsmål gjennom berre å ha med menneske som har lært eit språk som andrespråk, å gjere.

Teiknspråktolkar

Teiknspråktolkane byggjer opp under det demokratiske perspektivet i språkpolitikken og er ein føresetnad for at teiknspråklege skal kunne delta i samfunnet når majoritetssamfunnet ikkje meistrar norsk teiknspråk. Tolkeforskinga og profesjonaliseringa i Noreg har vore aukande. Det er ei oppfatning i samfunnet at teiknspråklege døve og høyrselshemma blir fullt inklu-

derte med ein teiknspråktolk. Forsking viser at teiknspråktolkar ikkje gjev ei full inkludering av teiknspråklege (De Meulder og Haualand 2019), men det er likevel ingen tvil om at tolkar er viktige i eit tilgjengelegheitsperspektiv. Det beste er å få tilgang til tenester direkte på teiknspråk. Retten til tolk er nedfelt i folketrygdlova § 10-7. Nav er både vedtaksinstans og leverandør av denne tenesta, som varierer både i kvalitet og kvantitet over heile landet. Det har vore satsa på å auke talet på tolkar framfor å sikre tolking av god kvalitet. Det er i 2021 løyvd pengar til 34 nye stillingar ved Navs hjelpemiddelsentralar. Det er når dette blir skrive, kome eit framlegg til ny tolkelov (Prop. 156 L (2020–2021)), der hovudmålet er å gjere tydeleg det ansvaret offentlege organ har for å bruke tolk og å bidra til ei kvalitetsreform på tolkefeltet. Lova skal medverke til å sikre rettstryggleik, forsvarleg hjelp og forsvarlege tenester for personar som ikkje kan kommunisere forsvarleg med offentlege organ utan tolk. Teiknspråktolkar har fått sin plass i denne proposisjonen. Til no har det ikkje vore kvalifikasjonskrav om å halde ved like og utvikle teiknspråk- og tolkekompetanse etter studiet. Det offentlege har til i dag inga plikt til å skaffe teiknspråktolkar. Tolkelova vil kunne gjere dette ansvaret tydeleg. Det har vore utgreingar som mellom anna har anbefalt å organisere sjølve tenesta ut frå Nav. Nav har ingen tilsette døve teiknspråktolkar.

Oppsummert er norsk teiknspråk alvorleg pressa av språkideologiar, maktstrukturar i systemet og nær-

«Fleire stader i Noreg har det vorte vanleg å bli møtt med engelsk i butikkar og på serveringsstader der dei tilsette ikkje snakkar norsk. På slike stader kjem folk i alle aldrar, og det kan verke framandgjerande for mange.»

skuleprinsippet. Desse faktorane medverkar til fornorsking og patologisering av døve og hørselshemma. Den teiknspråklege minoriteten har liten innverknad på vitaliteten til sitt eige språk. Det manglar ei heilskapleg tilnærming og ein strategi for korleis norsk teiknspråk kan vitaliserast, der alle relevante fagmiljø på tvers av sektorar samarbeider.

Korleis ser samfunnet på språka? Haldningar, rettar og lovverk

Dei aller fleste språka i verda lever i eit samspel med andre språk, og dei har ulike posisjonar i samspelet. Det gjeld òg dei språka som finst i Noreg. Posisjonane kan vere knytte til ulik status, og dei kan vere knytte til dei haldningane befolkninga har til språka. Ut frå talet på brukarar blir språka ofte omtala som majoritetsspråk, altså det språket størstedelen av folket brukar, eller som minoritetsspråk, som er bruka av ein mindre del av folket.

Innanfor eit avgrensa geografisk område vil somme språk gjerne bli oppfatta som meir verde enn andre.

I Noreg sett under eitt er det majoritetsspråket norsk som står høgast på rangstigen. Det har høgare sosial prestisje og større maktpotensial enn dei andre språka. Det blir òg sett på som umarkert og nøytralt, det vil seie at det er ingen som reagerer om ein brukar det (Bull 2004).

Det offentlege Noreg har hatt skiftande offisielle haldningar til språka våre. Historisk har fornorsking, assimilering og tvang kjenneteikna minoritetspolitikken og språkpolitikken i Noreg. Staten ønskte lenge å fremje berre eitt språk – norsk – og såg den gongen liten kulturell verdi i å verne minoritetsspråka. Men gradvis har den rådande politikken endra seg og starten endra haldning. Det har vore ein lang veg å gå frå den minoritets- og språkpolitikken som kom til uttrykk gjennom reglar i skulen om at «Anvendelsen af det lappiske eller kvænske Sprog saameget som muligt søges undgaaet» (Tromsø Stiftsdirektion 1880). Dagens politikk går tvert imot ut på «å legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppe i Norge kan sikre og utvikle sitt språk» (samelova § 1-1) og «å sikre at [...] offentlege organ tek ansvar for å bruke, utvikle og styrkje samiske språk» og «for å verne og fremje kvensk, romani, romanes og norsk teiknspråk» (språklova § 1).

Lovene er viktige styringsverktøy for staten. Ei lov, og normene i lova, er alltid eit uttrykk for haldningar. Slik er framlegget til den nye språklova i seg sjølv eit uttrykk for statens språkhaldningar. Slik haldningane er i endring, er òg lovene det.

Alt i 1966 vart retten til å bruke minoritetsspråka skrive inn i FN-konvensjonen om sivile og politiske rettar (FN SP: artikkel 27). Det tek likevel tid frå språklege rettar kjem på plass i folkeretten, i konvensjonane som gjeld statane imellom, til dei finn vegen til dei nasjonale lovreglane. I mars 2021 har Stortinget behandla framlegget til ny språklov (Prop. 108 L (2019–2020)). Samtidig går arbeidet sin gang med framlegg til ny tolkelov (Prop. 156 L (2020–2021)), framlegg til ny forvaltningslov (NOU 2019: 5) og andre lovframlegg som på kvar sine felt inneheld språklege rettar.

Engelsk og det norske samfunnet

Engelsk er det første framandspråket vi lærer i norske skular. I våre dagar møter elevane det allereie på første klassesteget. Når vi lever i eit lite land som Noreg, er vi avhengige av eit anna språk enn norsk for å kunne kommunisere med omverda. Engelsk har i vår del av verda i stadig aukande grad vorte eit fellesspråk på tvers av grenser. Derfor er det lagt stor vekt på at skuleelevar i dag skal ha god kjennskap til det engelske språket. For somme foreldre har dette vorte så viktig at dei vel å sende barna sine til skular med engelsk som undervisningsspråk i dei delane av landet der det lèt seg gjere.

Private grunnskular med engelsk som undervisningsspråk har funnest i Noreg i fleire tiår, og fleire kjem til kringom norske byar over heile landet. Av nyare dato er engelsk som undervisningsspråk i den offentlege grunnskulen, og førebels skjer dette berre som forsøk på skular i Oslo. Språkrådet har vore kritisk til slike forsøk, fordi dei kan undergrave den solide stillinga norsk språk har i den offentlege skulen. På vidaregåande steg har det vore gjeve undervisning på engelsk, den såkalla International Baccalaureate (IB), fleire stader i landet i lang tid.

Alle som går vidare til høgare utdanning, vil oppleve at ein del av både undervisning og pensum er på engelsk. Pensum på engelsk har det alltid vore, i større og mindre grad, men det nye er at stadig meir av undervisninga òg er på engelsk. Noko kjem av at stadig fleire vitenskapleg tilsette ved norske høgskular og universitet er rekrutterte internasjonalt og ikkje meistarar norsk godt nok til å kunne førelese på norsk. Noko kjem av at undervisninga òg skal rette seg mot utvekslingsstudentar frå utlandet som ikkje kan norsk i det heile, og noko kjem av at universitetet eller høgskulen meiner det er viktig at studentane òg får noko av undervisninga på engelsk. Det siste gjeld særleg på mastergradsnivå, og det er også der hovuddelen av undervisninga på engelsk skjer.

Sjølv om norsk framleis er det vanlegaste språket i norsk arbeidsliv, ser ein òg at engelsk tek større plass. Mange større konsern vel å ha engelsk som arbeidsspråk for sine tilsette. Ofte skjer det fordi konserna har hovudkontor eller dotterverksemder i utlandet, men det kan òg vere at eit firma eller ei verksemd med få tilsette som kjem frå ulike land, ser at det er lettast å kommunisere på engelsk internt fordi det er det språket alle i verksemda meistarar.

Fleire stader i Noreg har det vorte vanleg å bli møtt med engelsk i butikkar og på serveringsstader der dei tilsette ikkje snakkar norsk. På slike stader kjem folk i alle aldrar, og det kan verke framandgjerande for mange. I Språkrådets befolkningsundersøking frå 2019 (Opinion og Språkrådet 2019) svarer 81 prosent av dei spurde at dei helst vil bli betente på norsk. Engelsk er òg mykje bruka som reklamespråk i Noreg. Den same befolkningsundersøkinga viser at om lag annankvar nordmann er negativ til bruk av engelsk i reklame og marknadsføring i Noreg. Dei yngste er meir positive enn dei eldre til engelsk i desse kanalane.

I ei undersøking Opinion gjennomførte for Språkrådet i 2020 (Opinion og Språkrådet 2020), svarte over halvparten av dei spurde at dei syntest engelsk vart bruka i for mange situasjonar der norsk ville fungert like godt. Ein av fem var usamd i denne påstanden.

KJELDER

Breivik, J. (2007): *Døv identitet i endring. Lokale liv – globale bevegelser.* Oslo: Universitetsforlaget.

Bull, T. (2004): *Nynorsk som minoritetsspråk.* I *Språknytt* 3–4:36–39. https://www.sprakradet.no/Vi-og-vart/Publikasjoner/Spraaknytt/Arkivet/2004/Spraaknytt_2004_3_4/Bull/ (mars 2021).

De Meulder, M. og H. Hualand (2019): Sign language interpreting services. A quick fix for inclusion? I: *Translation and Interpreting Studies.* <https://doi.org/10.1075/tis.18008.dem> (april 2021).

Døvekyrkja (2019): *Årsrapport. Døvekyrkja.*

Europarådet (1995): *Rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter.* <https://www.regjeringen.no/no/tema/urfolk-og-minoriteter/nasjonale-minoriteter/midtpalte/europaradets-rammekonvensjon/europaradets-rammekonvensjon/id2362518/> (mai 2021).

FN CRPD = FN-konvensjonen om rettar til menneske med nedsett funksjonsevne (CRPD). <https://www.regjeringen.no/no/tema/likestilling-og-inkludering/likestilling-og-inkludering/konvensjoner/fn-konvensjonen-om-rettar-til-menneske-med-nedsett-funksjonsevne-crpd/> (mai 2021).

FN SP = FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (ICCPR). 1966. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/iccpr/id88149/> (mai 2021).

Folketrygdlova = Lov om folketrygd. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1997-02-28-19> (mai 2021).

Forskrift om stadnamn (2017): *Forskrift om stadnamn.* <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2017-05-23-638> (mai 2021).

Grepstad, O. (2020): *Språkfakta 2020. Tala. Forteljningane. Dokumenta.* Volda: Grepstad skrivi.

Holten, S.M. og H.R. Lønning (2010): «Hørende er våre sjefer». Språkplanlegging og språkendringer i norsk tegnspråk. Masteroppgave. Universitetet i Oslo. <https://www.duo.uio.no/handle/10852/26335> (april 2021).

IMDi (2021): E-post frå Integrerings- og mangfalds-direktoratet v/Leonardo Doria de Souza 19.3.2021.

Kulturdepartementet (2017): *Vedtekter for Språkrådet.* <https://lovdata.no/dokument/INS/forskrift/2017-04-06-1415> (mai 2021).

Kulturdepartementet (2020): *Høyringsnotat – framlegg til endringar i forskrift 23. mai 2017 nr. 638 om stadnamn.* <https://www.regjeringen.no/contentassets/9c962aa77c5f4b91ba3df80a253152c6/hoyringsnotat-endringar-i-forskrift-til-stadnamn-justert-versjon-18.12.20.pdf> (mai 2021).

Kulturmeldinga. Sjå Meld. St. 8 (2018–2019).

Kvensk institutt (udatert): *Kvener.* <https://www.kvenskinstitutt.no/kvener/> (mai 2021).

Likestillings- og diskrimineringslova = Lov om likestilling og forbud mot diskriminering. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2017-06-16-51> (mai 2021).

Meld. St. 8 (2018–2019) = Kulturens kraft. *Kulturpolitikk for framtida.* Kulturdepartementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/9778c28ab1014b789bbb3de0e25e0d85/nn-no/pdfs/stm201820190008000dddpdfs.pdf> (mars 2021).

Mitchell, R.E. og Karchmer, M.A. (2004): Chasing the Mythical Ten Percent: Parental Hearing Status of Deaf and Hard of Hearing Students in the United States. I: *Sign Language Studies* 4(2):138–163. <https://doi.org/10.1353/sls.2004.0005> (mai 2021).

NOU 2019: 5 Ny forvaltningslov – Lov om saksbehandlingen i offentlig forvaltning (forvaltningsloven). Justis- og beredskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2019-5/id2632006/> (mai 2021).

Opinion og Språkrådet (2019): *Befolkningsundersøkelse (ominbus) juni 2019.* Upublisert.

Opinion og Språkrådet (2020): *Befolkningsundersøkelse for Språkrådet.* Upublisert.

Opplæringslova = Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61> (mai 2021).

Prop. 108 L (2019–2020) = Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak). *Lov om språk (språklova).* Kulturdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-108-l-20192020/id2701451/> (mars 2021).

Prop. 156 L (2020–2021) = Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak). Lov om offentlige organers bruk av tolk mv. (tolkeloven). Kunnskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-156-l-20202021/id2842559/> (mai 2021).

Regjeringa (2020): Minoritetsspråkpakten. <https://www.regjeringen.no/no/tema/urfolk-og-minoriteter/nasjonale-minoriteter/midtspalte/minoritetssprakpakta/id86936/> (mai 2021).

Samelova = Lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1987-06-12-56> (mai 2021).

Språklova. Sjå Prop. 108 L (2019–2020).

Språkløvsproposisjonen. Sjå Prop. 108 L (2019–2020).

Språkrådet (2018): *Språk i Norge – kultur og infrastruktur*. https://www.sprakradet.no/globalassets/diverse/sprak-i-norge_web.pdf (mai 2021).

Stadnamnforskrifta. Sjå Forskrift om stadnamn (2017).

St.meld. nr. 35 (2007–2008) *Mål og mening. Ein heilskapleg norsk språkpolitikk*. Kultur- og kyrkjedepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-35-2007-2008/id519923/> (mai 2021).

StoppAudisme (udatert): *Hva er audisme?* StoppAudisme Norge. <http://stoppaudisme.no/audisme.html> (mai 2021).

Tegnspråkbarnas utvalg (2021): E-post fra Tegnspråkbarnas utvalg i Norges døveforbund til Språkrådet 29.4.2021.

Theil, R. (red.) (2014): *Vandriane rakkrar. Taterne forteller / Taterane fortel*. Oslo: Novus.

Tromsø Stiftsdirksjon (1880): *Instrux for Lærerne i de lappiske og kvænske Overgangsdistrikter i Tromsø Stift*.

Udir (2020): *Tilskudd til opplæring i tegnspråk*. Utdanningsdirektoratet. <https://www.udir.no/om-udir/tilskudd-og-prosjektmidler/midler-kommuner/tilskudd-til-opplaring-i-teiknsprak/> (mars 2021).

UNESCO (1995–2010): *UNESCO Atlas of the World's Languages in Danger*. <http://www.unesco.org/language-atlas/index.php?hl=en&page=atlasmap> (mai 2021).

Vikør, L.S. (2012): *Fakta om norsk*. <https://www.sprakradet.no/Spraka-vare/Norsk/fakta-om-norsk/> (mars 2021).

Vonen, A.M. (2009): *Sign Languages and Linguistic Imperialism*. I: B. Brock-Utne og G. Garbo (red.): *Language and Power: The Implications of Language for Peace and Development*. Dar es Salaam: Mkuki na Nyota Publishers. 267–273.

Vonen, A.M. (2020): *Kokleaimplantat: den vanskelige tverrfaglige dialogen*. I: *Norsk Tidsskrift for Logopedi* 2:16–20. https://norsklogopedlag.no/Userfiles/Upload/files/Logopedi_2-20.pdf (mai 2021).

Wilhelmsen, M., B.A. Holth, Ø. Kleven og T. Risberg (2013): *Minoritetsspråk i Norge. En kartlegging av eksisterende datakilder og drøfting av ulike fremgangsmåter for statistikk om språk*. Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. https://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/_attachment/100940?_ts=13d3a8c3cf0 <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-156-l-20202021/id2842559/> (april 2021).

«I den nye språklova får alle dei tradisjonelle språka i Noreg eit vern og ein lovfesta status dei har sakna frå før, og det fleirspråklege norske samfunnet blir endeleg anerkjent av lovverket.»

